

Pressarkivets biograficasamling

Lars Rumar

Klippsamlingar brukar definitionsmässigt inte räknas som arkiv. Ingen regel gäller dock utan undantag. När samlingar systematiskt byggts upp under lång tid och koncentrerats kring ett specifikt ämne kan de vara ett utomordentligt komplement till de egentliga arkiven. I Sveriges Pressarkiv finns exempel på flera olika typer av sådana klippsamlingar. Den största av dem har skapats av institutionen själv och dess stödförening. Ända sedan pressarkivet skapades 1947 – till att börja med under namnet Sveriges Tidningsmuseum – har tidningsartiklar om pressens och massmediernas män och kvinnor samlats på ett systematiskt sätt. Efter 1974, då institutionen blev en del av Riksarkivet, har själva klippverksamheten finansierats av Svensk Presshistorisk Förening och dess föregångare. Sorteringen på namn sköts däremot fortfarande av pressarkivets personal.

På många sätt har det varit en tacksam uppgift att skapa denna samling. Ingen yrkeskategori är nämligen så väl dokumenterad i pressen som tidningarnas och massmediernas eget folk. Det finns nästan ingen prisutdelning, inget chefsbyte, ingen större födelsedag, inget dödsfall som inte uppmärksammas. Pressens anställda är dessutom mästare i konsten att intervjua varandra. Särskilt har detta gällt under vår egen tid. Tidigare var det främst chefredaktörer och mera berömda presspersonligheter som ägnades spaltutrymme. Idag får grafiker, fotografer, kulturjournalister, sportjournalister, rockmusikreportrar, ja nästan alla plats.

Tidningsfolkets självbespeglning kan man emellanåt ha anledning att le en smula åt, men som presshistoriker och personhistoriker måste man vara kåren ytterst tacksam. Det är nämligen annars inte så lätt att få fram personuppgifter om de människor som arbetar i pressens och massmediernas värld. Fram till 1952 lät Publicistklubben med vissa mellanrum utge tryckta matriklar över sina medlemmar. Dessa matriklar är mycket utförliga och användbara för forskarna, men de omfattar naturligtvis bara dem som var medlemmar i klubben. Långtifrån alla journalister var det. Landsortstidningarnas och veckopressens människor är klart underrepresenterade och även stockholmspressen uppvisar luckor i form av obstinata journalister som inte ville eller fick vara med. Luckorna kan lyckligtvis ofta täppas igen med hjälp av pressarkivets biografiska klippssamling.

Störst värde har samlingen för tiden efter 1952. Publicistklubben har nämligen inte utgivit någon senare matrikel. Massmediernas personalmässiga expansion – som väl kan mäta sig med den i pressen mera omtalade offentliga sektorns – har sannolikt gjort nya utgåvor omöjliga. Pressarkivets biografiska klippssamling framstår i det läget som en oskattbar ersättare. Samlingen innehåller klipp från 1930-talet fram till idag. Den omfattar idag närmare 40 hyllmeter, drygt 10 000 persondossierer och säkert ett gott stycke över 100 000 klipp, noggrant sorterade efter namn. Av praktiska skäl har en periodisering gjorts så att samlingen är uppdelad på tre avsnitt: 1930-tal-1974, 1975-1998 och 1999-. En viss överlappning när det gäller personer som tillhör mer än en period kan därför förekomma.

Det är rätt självklart att det inte rör sig om något innehållsmässigt jämnt material. Det är ju inte författat och redigerat efter någon gemensamt antagen princip. Omfånget på dossierna varierar också mycket. En gigant som Herbert Tingsten fyller en och en halv arkivkartong och Torsten Tegnér en halv. Andra dossierer omfattar bara något enstaka ark. Många gånger är dossierer rörande mindre kända eller bortglömda journalister intressantast att ta del av. Till den senare kategorin kan man utan tvivel räkna redaktören J. Törnfeldt (hans namn skrevs alltid så). Denne kan få tjäna som ett litet exempel på vad klippssamlingen kan användas till.

J. Törnfeldts dossier omfattar 15 blad som innehåller personartiklar införda i tidningarna Social-Demokraten och Verdandisten vid hans 70-årsdag 1946 och hans 75-årsdag 1951. Vid hans död 1952 skrevs nekrologer i den kommunistiska Ny Dag, den kristna Svenska Morgonbladet samt Morgon-Tidningen (tidigare Social-Demokraten). Samtliga artiklar innehåller naturligtvis källkritiska problem i så måtto att de inte tar upp kritiska synpunkter på objektet och att kontroversiella förhållanden kan ha uteslutits. Det gäller generellt om alla artiklar av denna art. Direkta felaktigheter kan naturligtvis här, som i annat tidningsmaterial, också förekomma. Ändå måste man säga att man får sig till del en mängd detaljuppgifter som skulle vara svåra, eller i varje fall mycket tidsödande, att få fram på annat håll. Det gäller såväl J. Törnfeldts arbete som tidningsredaktör och kåsör (under pseudonymen "Fadren Esau") som hans roll som framträdande nykterhetsförkämpe och politiker.

J. Törnfeldt var en mångsysslare. Detsamma gäller om många andra tidningsmän. Inte sällan är de författare, konstnärer, politiker, föreningsmänniskor, företagare. Ibland är arbetet som tidningsman en utpräglad bisyssla. Detta gör att pressarkivets biografiska klippsamling kan vara användbar långt utanför den presshistoriska sfären. Den förtjänar faktiskt att vara känd av alla som på något sätt kommer i beröring med personhistorisk forskning.

(Tidigare publicerad i EB-Nytt: Nyheter från Riksarkivets byrå för enskilda arkiv 2000.)